

Český Těšín a jeho proměny (nejen) v posledních sto letech

9. díl: Spolky a kulturní život ve městě

Multikulturní život ve městě v minulosti, utvářený českými, německými, polskými a židovskými spolkovými organizacemi, představujeme prostřednictvím krátkého výňatku z kapitoly historičky Ilony Pavelkové, jež byla publikována na stránkách loni vydané monografie „Český Těšín 1920–2020“. Publikace, která vyšla ve spolupráci nakladatele Henryka Wawreczky, Muzea Těšínska a ostravského územního pracoviště Národního památkového ústavu, je stále k dostání v městském Turistickém informačním centru za cenu 749 Kč.

Společenský a kulturní život na Těšínsku tvoří tradičně velmi podstatnou a bohatou složku života zdejšího obyvatelstva bez rozdílu národnosti. Počátky spolkové činnosti v Těšíně sahají do druhé poloviny 19. století. Zásadní právní normou pro vznik spolků se stal zákon č. 134 ř. z. z roku 1867 o právu spolčovacím, jenž se nesl na vlně demokratizace a uvolnění poměrů v souvislosti s prosincovou ústavou. Po zániku monarchie ho v rámci recepce rakousko-uherského právního řádu přijalo také Československo. Z jeho zákonodárství byl odstraněn teprve v roce 1951. Spolky v Těšíně v sobě výrazně zrcadlily zdejší národní hnutí. Vzhledem ke značně komplikované národnostní struktuře obyvatelstva zde působily spolky německé, polské, české i židovské. Jejich zaměření se odráželo především v rovině školské, kulturní, sociální (charitativní, zdravotnické), náboženské a tělovýchovné. Spolková činnost kulminovala před první světovou válkou a v meziválečném období. Po roce 1945 se většina z nich již nedala obnovit, bylo to podníceno politickým a společenským vývojem, naopak vznikala nová uskupení.

Zaměření spolků se také často překrývala. Tělovýchovné a turistické spolky vytvářely rámec pro nacionálně obranné aktivity, jazykově či národně obranné spolky naopak zasahovaly

Členky a členové českotěšínského Dělnického tělovýchovného spolku (Arbeiter Turnverein, v bílých úborech bez lemů) spolu se cvičenci třínečského oddílu spolku Síla během závodů ve Vendryni, r. 1926 (Muzeum Těšínska)

do politického dění. Můžeme říci, že v některých případech se národnostní výlučnost členství ve spolku profilovala teprve v průběhu jeho existence. Kromě etnické příslušnosti rozdělovala v některých aspektech spolkové činnosti jedince i náboženská příslušnost, kdy máme především v oblasti charitativních organizací doloženy spolky evangelické, katolické i židovské.

V široké škále spolků můžeme zaregistrovat i chovatelská, pěstitelská, zábavní, divadelní, čtenářská, diskusní, profesní či tovaryšská sdružení a jiné. Ke spolkovým symbolům neodmyslitelně náleží uniforma, odznak, připevňovaný na svrchním oděvu (pouze politickým

spolkům zákon neumožňoval užití odznaku), prapor, většinou ještě dekorovaný praporovými stuhami, pořizovanými k různým příležitostem, např. k výročí založení spolku či svěcení praporu. Spolky vlastnily pamětní knihy či kroniky a jsou porůznu dochovány i pamětní fotografie předsednictva, popřípadě fotografická tabla či alba spolkové základny. Některé spolky disponovaly i nakladatelskou činností, vydávaly svým nákladem rozmanité publikace, za české spolky lze uvést Slezskou matici osvěty lidové (dále SMOL) nebo za polské spolky Macierz Szkolna (dále MSz) či Towarzystwo Nauczycieli Polskich.

Spolkový registr evidoval v prvorepublikovém Českém Těšíně na 260 různých uskupení a spolků. Část z nich měla svůj základ položen již dříve a v období Československé republiky potvrzovala své obnovení. Jednalo se o osvětové, zájmové, tělovýchovné, sportovní, ale i odborové a živnostenské spolky. Místní Češi byli např. organizováni v těchto spolicích: Národní vzdělávací beseda (založena 1897, změna stanov 1924), Odbor SMOL (1920), Jednota čsl. obce legionářské (1921), Tělocvičná jednota Sokol (1923), Dělnická tělovýchovná jednota (1921), Jednota československého Orla (1932), Svaz junáků-skautů (1921), Sportovní klub Český Těšín (1926), Spolek čsl. Červeného kříže pro okres Těšínský (1922), Odbor Masarykovy ligy proti tuberkulóze (1931), Český společenský klub (1923), Hasičská župa Těšínská (1926), Spolek chovatelů drobného užitkového zvířectva a přátel přírody (1926), Rozvoj – spolek pro stavbu levných rodinných domků a vilek (1927), Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny (1930), První čsl. Radioklub – klub Těšín (1924), Klub československých šachistů (1933), Spolek

Oslavy 25. výročí založení skautů v českých zemích konané v Českém Těšíně jako „Zemský jubilejní skautský sjezd“ ve dnech 31. května až 1. června 1936 (Muzeum Těšínska)

pro výměnu poštovních známek (1933), Spolek číšníků pro Český Těšín a okolí „Gastra“ (1935) a mnoho dalších.

Místní Němci byli rovněž organizováni ve spolcích, z nichž jmenujme např. Privilegierte Te-schner Schützengesellschaft (Těšínská střelecká společnost, zal. 1795, ke změně stanov došlo v roce 1909 a 1922), Deutscher Sportklub Tschechisch Teschen (Německý sportovní klub, 1914), Bund der Deutschen (Svaz Němců, 1935), Musikverein Lyra (Hudební spolek Lyra, 1921), Verein der Hausbesitze (Spolek vlastníků domů, 1921), Christliche Gemeinschaft (Křesťanské společenství, 1923), Artsgruppe des Deutschen Music pädagogischen Verbandes im ČSR (Umělecká skupina německých hudebních pedagogů v ČSR, zal. 1929, zánik 1934), Deutscher Turnverein (Tělocvičný spolek, 1924), Beskidenverein (Beskydský spolek, 1893, ke změně stanov došlo roku 1922) a Jagd und Fischerei Schützverein (Sdružení na ochranu lovu a rybaření, zal. 1885, změna stanov 1921).

Českotěšínská Židé se mohli realizovat v několika vlastních spolcích jako tělocvičný spolek Makkabi (1921), dobročinný Izraelský ženský spolek Josefíny Silbersteinové (1924) a Židovský lidový spolek (1925).

Vznik zdejších polských spolků v 19. století se pojí s polským národním obrozením a zachováním národní identity jeho příslušníků. Na území Těšínského Slezska, které bylo v té době součástí rakousko-uherské monarchie, vznikla řada spolků, které po vzniku Československa usilovaly o zachování své kontinuity. Můžeme uvést organizace jako Czytelnia Polska (1848), později obnovená Czytelnia Ludowa (1861), Towarzystwo Rolnicze Śląska Cieszyńskiego (Rolnický spolek Těšínského Slezska, 1869), Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek (Spořitelna a záložní spolek, 1873) a Macierz Szkolna dla Księstwa Cieszyńskiego (1885). V meziválečném období začaly vznikat četné spolky různého zaměření, nejen v Českém Těšíně, ale v celé oblasti Těšínska. Nejvýznamnější polskou kulturně-osvětovou organizací byla MSz. Za sportovní a turistická sdružení můžeme zmínit Związek Polskich Klubów Sportowych (Svaz polských sportovních klubů), Polský sportovní klub v Českém

Fotbalové mužstvo z Českého Těšína, r. 1920 (Muzeum Těšínska)

Těšíně – Polski Klub Sportowy (1932) a místní polskou turistickou organizaci – Polskie Towarzystwo Turystyczno-Sportowe „Beskid Śląski“ w Czechosłowacji (1922). Z dalších polských spolků lze uvést Towarzystwo Nauczycieli Polskich (1921), Czytelnia Katolicka (1924), Harcerstwo Polskie w Czechosłowacji (1924) a Związek Polskich Towarzystw Gymnastycznych „Sokół“ (1925) a mnoho dalších.

Spolky vytvářející se v rámci Československa měly nejen celonárodní, ale i zemský či místní rozsah. Jejich činnost v meziválečném období měla dostatečný prostor ke svému rozvoji. V době druhé světové války byla činnost spolků pozastavena a po osvobození již nebyly obnoveny německé spolky a většina polských. Ovšem i v dalším rozvoji spolků českých a polských došlo k razantním změnám. Proces se vyvíjel již od roku 1945 a začal se vyhrcovat v roce 1948. Hned po osvobození došlo k znovuvstavení některých českých spolků v Českém Těšíně, z nichž jmenujme: Tělocvičná jednota Sokol, Okresní spolek ČSČK, Klub filatelistů,

Sdružení politických vězňů a jejich pozůstalých pro okres Český Těšín, Farní charita, Svaz přátel SSSR v ČSR, Odbor SMOL, Dělnická tělovýchovná jednota, Včelařský spolek, Spolek pro podporování nemajetných studujících při státním čes. reálném gymnáziu, Český zemský rybářský spolek, Okresní péče o mládež, Sportovní klub Český Těšín, Klub fotografů amatérů, Jednota čl. obce legionářské, Jednota čl. Orla, Masarykova liga proti tuberkulóze, Sportovní klub železničářů, Odbor zemského ovocnického spolku moravskoslezského, Hasičský sbor, Družina čl. válečných poškozenců v Českém Těšíně či KČT, Odbor Český Těšín.

Řada polských spolků si rovněž zažádala o pokračování v činnosti, z těchto uvádíme: Towarzystwo nauczycieli polskich w Czechosłowacji, hlavní výbor MSz w Czechosłowacji, Związek Akademików Mniejszości Polskiej w Czechosłowacji „Jedność“, Spol. Chreścijańska na Śląsku Cieszyńskim, Stowarzyszenie Ewangelickich Niewiast, Stowarzyszenie Katolickich Niewiast, Zrzeszenie Zwiastkow Ewangelickiej Młodzieży w Kraju Mor. Śląskim, Śląski Związek Literacko-Artystyczny, Towarzystwo Ewangelickiej Oswiaty Ludowej na Śląsku Cieszyńskim, Ochotnicza Straż Pożarna, Harcerstwo Polskie w Czechosłowacji, Powiatowa rodzina opiekuncza. K 10. říjnu 1946 však neobdržely vyrozumění o jejich další existenci.

Poúnorový politický systém Národní fronty v Československu se přikláněl k totalitnímu sovětskému modelu jedné politické strany, jemuž byla podřízena soustava státních orgánů a masových organizací, korporací a spolků, plnicích funkcí „převodových pák“ KSČ. Likvidace či přeměna většiny dřívějších organizací a spolků na jedné straně, kvantitativní růst stávajících masových organizací a urychlené vytváření nových, vytvářely spojitý procesy. V polovině 50. let 20. století došlo k vytvoření struktury tzv. dobrovolných společenských organizací a družstev v rámci Národní fronty a mimo ni stojících tzv. sdružení.

Motoristický sraz na Radničním náměstí, kolem r. 1937 (Muzeum Těšínska)